

PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ KAI KURIŲ UŽSIENIO KALBOS MOKYMOŠI MOTYVŲ KLAUSIMU

M. ČIURLIENĖ

Svetimų kalbų mokėjimas bendrojo lavinimo dalykų tarpe užima svarbią vietą. Šiuo metu negalima įsivaizduoti gero bet kurios srities specialisto, nemokančio bent vienos svetimos kalbos. Žmogus, nemokėdamas svetimų kalbų, negali susipažinti su kitų tautų mokslo ir technikos pasiekimais. Tačiau, kaip rodo praktika ir kai kurie eksperimentai, užsienio kalbų dėstymas ir įsisavinimas pas mus vis dar nepatenkinamas. V. Rajeckas, 1962 m. tirdamas aukštesniųjų klasių mokinių pažiūrą į humanitarinius dalykus, tarp kitko, pastebėjo, kad mokiniai blogai moka užsienio kalbą, o to priežastis yra neigiama mokinių pažiūra į šį dalyką. V. Rajecko teigimu, dauguma mokinių supranta užsienio kalbos mokėjimo būtinumą ir žavisi tais, kas moka, tačiau patys laiko tai neprieinamu dalyku, nes, jų manymu, „esant dabartiniam kiekiui valandų, skirtų užsienio kalbai, labai sunku ją išmokti“. Kai kurie net teigia, kad „svetimos kalbos visai nereikia dėstyti vidurinėje mokykloje, nes jos išmokti praktiškai vis tiek niekas negali, o tai tik padidina mokinių ir taip jau didelį krūvį“¹.

Siekiant paruošti daugiau užsienio kalbas mokančių specialistų, kai kuriuose miestuose buvo įsteigtos vadinamosios specialios mokyklos su padidintu valandų skaičiumi užsienio kalbai. Darbas tose mokyklose turėtų iš dalies padėti spręsti ir užsienio kalbų dėstymo metodikoje iškilusias šias problemas:

1) nuo kokio amžiaus būtų racionaliausia pradėti mokytį užsienio kalbą,

2) koks turėtų būti kalbos mokymo intensyvumas,

3) mokinio nusistatymo į užsienio kalbos mokymąsi įtaka, to nusistatymo priežastys, t. y. motyvacija, ir su ja susijusios problemos.

Daug žymių mūsų šalies psichologų, kaip B. Beliajevas, V. Artemovas, A. Jacikevičius ir kiti, tyrė įvairias prielaidas, kaip išmokti užsienio kalbos, tačiau savo darbuose jie mažai kalba apie motyvaciją. Dabartiniu metu atsiranda vis daugiau eksperimentinės medžiagos, pailiustruojančios mokinių mokymosi motyvų reikšmę mokymosi procese. Motyvacija turėtų sudaryti sąlygas, kurios padėtų vaikams dirbti su maksimaliu suinteresuotumu.

¹ V. Rajeckas, Vidurinių mokyklų aukštesniųjų klasių mokinių pažiūra į humanitarinius dalykus.— Pedagogika ir psichologija, 1962, t. 3, p. 29.

Literatūroje yra duomenų, kad vaikų mokymosi suinteresuotumas būtinas. Mokymo procese labai svarbu žinoti, kaip mokosi vaikas — su susidomėjimu ar be jo, nes praktiškai mes mokinio nieko negalime išmokyti, jei jis pats nesuinteresuotas. Taip pat aišku, kad negali būti vienodo susidomėjimo mokymosi procesu, nes tai priklauso nuo kiekvieno mokinio mokymosi motyvo.

Kalbant apie motyvaciją, kaip apie žmogaus veiklos stimulą, psichologų tarpe nėra vieningos nuomonės.

Kai kurie autoriai, kaip Vudvortas (1918, 1958), Makdugalis (1908), Houltas (1915), Tolmenas (1932), Alportas (1937), Marėjus (1938), Muras (1948), motyvaciją supranta kaip stimulą, kuris duoda žmogaus elgesiui kryptį. Jie teigia, kad, esant tam tikram skaičiui objektų, kai kurie yra labai mėgiami, o kiti ne, vienu situacijų ieškoma, jų norima, reikalaujama, tuo tarpu kitų, priešingai, vengiama arba bijoma.

Šis aktyvus kryptingumas, nuolatinis ir atrankinis, kuris nubrėžia elgesį, yra pagrindinis motyvacijos reiškinys.

Ši koncepcija leidžia motyvaciją laikyti veiklos šaltiniu arba supracasti elgesį kaip kryptingą veiklą.

Kiti autoriai, kaip Halis, Braunas (1953, 1961), Bindra (1959), motyvacija laiko „jautrumo vidinį veiksnių tam tikriems išoriniams stimulams“. Šie stimulai sukelia elgesio reakciją, kuri vyksta arba pagal instinkto schemą, arba pagal įgytą, vadinasi, susijusią su mokymu, schemą.

Psichologai, kurie motyvaciją laiko jautrumo faktoriumi, dažnai atsisako motyvacijai priskirti kryptingumą. Motyvacija, esą, duodanti elgesiui energiją, bet jos nenukreipianti.

Pacituosime keletą motyvacijos apibrėžimų, pailiustruojančių šias dvi tendencijas.

„Motyvacija tai yra visos gyvenimo įvairovės (variables), kurios sužadina, sustiprina ir nukreipia elgesį“². Makdugalio teoriją būtų galima trumpai apibūdinti taip: „Visi gyvenimo procesai, taip pat ir „psichinio gyvenimo“ (mental life) procesai bei elgesys yra tikslingi, nes jie išreiškia pagrindinį siekimą apsaugoti tiek asmenybės, tiek ir visos žmonijos tikslą“³. A. Leontjevas teigia, kad, „motyvas tai yra objektas, kuris atitinka vienokį ar kitokį poreikį, kuris, vienokia ar kitokia forma atsispindėdamas subjekte, suteikia veiklai kryptingumą“⁴.

Motyvacijos reikšmę socialinės psichologijos srityje bei mokymosi procese tyrė žymus belgų mokslininkas J. Natenas. Jis motyvaciją, išskyrus gabumus, priskiria prie pagrindinių mokymosi našumo rodiklių. Jis rašo: „Mus stebina skirtumai, gauti elgesio pasiekimų srityje, atliekant eksperimentus su vienodų gabumų ir vienodų polinkių žmonėmis, bet turinčiais skirtingą motyvaciją!...“⁵

Naujos eksperimentinės medžiagos apie motyvų praktinę reikšmę mokymosi procese pateikia G. Rosenfeldas. Jo teigimu, pedagoginio proceso objektyvi paskirtis nepriklausomai nuo formos bei turinio yra kryptinga veikla, turinti „visuomeninius, asmeninius, su specialybe susijusius, familiarius (familiär), materialius, socialinius tikslus“. Ir kiekvienas pedagoginis procesas įgauna savo vertę priklausomai nuo to, kokio tikslo siekia, o ne dėl paties proceso. Pedagoginėse situacijose išskylantys motyvai turi „sutapti arba būti sutapatinami su pedagoginio proceso tikslais“⁶.

² P. T. Young, *Motivation of Behavior*, New York, 1936.

³ Cituojama pagal K. B. Madsen, *Theories of Motivation*, Munksgaard, Copenhagen, 1959.

⁴ А. Н. Леонтьев, *Потребности, мотивы и сознание*. XVIII Международный психологический конгресс, 1966 г.

⁵ J. Nuttin, *Motivation*. Kn.: *Traité de psychologie expérimentale*, V, Paris, 1963, p. 67.

⁶ G. Rosenfeld, *Theorie und Praxis der Lernmotivation*, Berlin, 1965, p. 24.

Suformuoti motyvai reikšmingi ne vien tik mokymosi veikloje. Kiekvienas motyvas turi greta savo „varomosios“ vertės taip pat ir „auklėjimą turinį“⁷. Formuoti mokinyje motyvus mokymosi procese, juos palaipsniui stabilizuoti,— reiškia ugdyti jo charakterio bruožus ir savybes. Rosenfeldo knygoje pateikiama išsami vyresnių klasių mokinių mokymosi motyvų klasifikacija, kurios ir mes savo darbe laikomės, būtent:

1. Mokymasis dėl paties mokymosi.
2. Mokymasis, siekiant asmeninės naudos.
3. Mokymasis socialinės identifikacijos pagrindu (kai mokomasi sekant tėvų pavyzdžiu).
4. Mokymasis, kaip siekimas pasisekimo ir vengimas nepasisekimo.
5. Mokymasis, kaip prievartos rezultatas.
6. Mokymasis dėl sąžinės graužimo.
7. Mokymasis, turint gyvenimišką praktišką tikslą.
8. Mokymasis dėl visuomeninių poreikių.

Kalbėdamas apie jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų mokymosi motyvus, jis mano, kad pradinių klasių mokiniai turi visų šių grupių užuomazgas, išskyrus 8 grupę (mokymąsi dėl visuomeninių poreikių).

Motyvų reikšmę žmogaus veikloje tyrė eilė tarybinių mokslininkų, kaip L. Božovič, L. Žabickaja, V. Sacharovas, G. Mazuras, J. Palaima ir kt. Tačiau mums prieinamoje literatūroje užtikome labai maža duomenų apie užsienio kalbos mokymosi motyvus.

Šio darbo tikslas buvo, pasinaudojant pokalbių bei anketinės apklausos metodais, išsiaiškinti, kokių motyvų skatinami, pradinių klasių mokiniai mokosi užsienio kalbos ir koks tos jų motyvacijos lygis bei kiti- mai nuo I iki IV klasės.

Tyrimo metodika

I—II—III—IV klasių mokinių apklausa buvo atlikta 1965/66 m. m. dviejose Vilniaus miesto mokyklose, kuriose užsienio kalba dėstoma nuo pirmos klasės: XVI vidurinėje mokykloje vokiečių kalba ir Salomėjos Nėries vardo mokykloje anglų kalba.

Darbo eigoje rašytinių ir žodinių anketų (žodinių daugiausia su pirmų ir antrų klasių mokiniais) metodu buvo apklausti 503 mokiniai.

Pirmame mūsų tyrimo etape mokinių motyvams išsiaiškinti buvo sudaryta tokia anketa:

1. Kas tau patinka mokykloje?
2. Kas tau mokykloje nepatinka?
3. Kuo svajoji užaugęs būti?
4. Kokie dėstomi dalykai tau labiausiai patinka?
5. Ar patinka mokytis užsienio kalbos?
6. Kodėl mokaisi užsienio kalbos?
7. Gal atsimeni kokią nors pamoką, kuri tau labai patiko arba labai nepatiko? Kodėl?

Apklausimo tikslą būtų galima išreikšti vienu klausimu: kodėl mokaisi užsienio kalbos? Buvo duoti septyni klausimai, nes mums atrodė, kad vienas atsakymas į vieną klausimą negarantuoja mokinio įsijautimo ir neleidžia spręsti apie jo tikrumą. Be to, mes nenorėjome atkreipti ypatingo dėmesio į tą klausimą.

Darbe rėmėmės daugiausia žodinės anketos duomenimis. Pokalbio

⁷ Zr. ten pat.

metu aiškiau matyti, ar klausimas teisingai suprstas, ar ne, nes kartais atsakymo turinį papildo arba net pakeičia atsakymo kategoriškumas, tvirtumas, įsitikinimas; taip pat matyti, ar vaikas klausimą rimtai apgalvojo, ar pasakė pirmą į galvą atėjusią mintį.

Prieš pradėdant nagrinėti tyrimo rezultatus, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ne visi vaikai davė atsakymus į visus klausimus. Į vienus klausimus vaikai atsakydavo noriai ir išsamiai, net su įvairiais nukrypimais ir komentarais, tuo tarpu į kitus klausimus beveik neatsakydavo arba atsakydavo „nežinau“, „nepagalvojau“. Silpniausiai ir ne į visus klausimus atsakinėjo pirmų klasių mokiniai, nors ir jų tarpe buvo ir labai gerai ir išsamiai atsakiusių. Didžiausias skirtumas tarp mokinių atsakymų, mūsų duomenimis, pastebėtas pirmose klasėse.

Tyrimų rezultatai

Tyrimų eigoje gauti rezultatai pateikiami 1 lentelėje. Iš lentelės matyti, kad didžiausią procentą sudaro atsakymai, priskirti VII motyvų kategorijai (mokymasis, turint gyvenimišką praktišką tikslą). Tokie atsakymai sudaro 49,3%. Jie siejasi daugiausia su praktišku kalbos panaudojimu, komunikatyvinė kalbos funkcija iškyla į pirmą vietą. Tai

1 lentelė

Eil. Nr.	Atsakymai	Mokinių skaičius klasėse								Visu klasių taip pat atsakiusių	%
		anglų kalba				vokiečių kalba					
		I	II	III	IV	I	II	III	IV		
I	Mokymasis dėl paties mokymosi	7	7	39	21	6	20	11	13	124	24,67
II	Mokymasis, siekiant asmeninės naudos										
III	Mokymasis socialinės identifikacijos pagrindu				2					2	0,39
IV	Mokymasis, kaip siekimas pasisekimo ir vengimas nepasisekimo ..			6	7		6	3		22	4,35
V	Mokymasis, kaip prievartos rezultatas	3	3	11	10	2	3	6	2	40	7,95
VI	Mokymasis dėl sąžinės graužimo	1	2		3		2	1		9	1,78
VII	Mokymasis, turint gyvenimišką praktišką tikslą	9	56	50	47	9	21	25	31	248	49,3
VIII	Mokymasis dėl visuomeninių poreikių			1						1	0,19
1	Neatsakyta	7	6		1	10	2		16	42	8,35
2	Neįdėta į šią schemą			3	1	2	6	1	2	15	2,98
		27	74	110	92	29	60	47	64	504	

patvirtina tokie pavyzdžiai: „kad galėčiau susirašinėti“, „kad galėčiau ateityje skaityti“, „noriu būti vokiečių kalbos vertėja“, „naudinga mokėti, gyvenime pravers“, „kai atvažiuos vokiečiai į svečius, į mokyklą, galėsiu susikalbėti“, „kad išmokčiau“. Daugelyje iš jų reiškiasi suaugusių žmonių frazės, kaip atsakymas „gal gyvenime pravers“ (II kl.). Kai kurie kiti motyvai yra susiformavę mokykloje.

Antra vieta tenka motyvų grupei, apibūdinamai kaip „mokymasis dėl paties mokymosi“. Šiuo atveju 24,67% mokinių mokosi todėl, kad „įdomu mokytis“, arba „patinka mokytis“, arba „todėl, kad mes pažaidžiam“.

Trečią vietą užima motyvų kategorija „mokymasis, kaip prievartos rezultatas“. Jai priklauso tokie mokinių atsakymai: „todėl, kad tėveliai liepia“, „todėl, kad tėveliai nori“, „todėl, kad ši mokykla arčiausiai nuo mano namų“, „todėl, kad mane priėmė į spec. klase“ ir t. t. Šie atsakymai sudaro apie 8,54%. Atsakymai: „todėl, kad liepia tėveliai“, „todėl, kad taip norėjo mamytė“ dažnesni S. Nėries vidurinėje mokykloje, kaip XVI vidurinėje mokykloje.

6,16% sudaro motyvai, priklausą kategorijai „mokymasis, kaip siekimas pasisekimo ir vengimas nepasisekimo“. Pailiustruosime tai keletu pavyzdžių: „Aš mokausi užsienio kalbos todėl, kad man gerai sekasi“, „mokiausi vaikų darželyje, labai patiko ir dabar lengva mokytis“, „mokiausi per televizorių, tai kai ką jau moku ir todėl įdomiau anglų, negu vokiečių kalba“, „todėl, kad man nesiseka“ ir kiti.

Motyvai priskirtini kategorijai „mokymasis dėl sąžinės graužimo“ sudaro tik 1,78%. Paminėsim kai kuriuos būdingesnius atsakymus: „todėl, kad privalau“, „todėl, kad reikia mokytis užsienio kalbos“.

Tik du atsakymai iš mūsų surinktos medžiagos priklauso III motyvų kategorijai „mokymasis socialinės identifikacijos pagrindu“. Tai: „Mano teta, dėdė, tėtis ir mama mokėsi jos, tai ir aš mokausi“ (IV kl.), „mano mama ir tėvas mokėsi jos“.

VIII motyvų kategorijai tenka tik vienas atsakymas: „aš mokausi anglų kalbos, kad galėčiau važiuoti į Vietnamą kovoti“ (III kl. B.). Į klausimą „kuo nori būti?“ jis atsakė „tankistu“. Šis atsakymas papildė pirmąjį ir patvirtina jo apsisprendimo rimtumą. Kai kuriuose kitų mokinių atsakymuose galima išžiūrėti šios motyvų kategorijos elementų. Pvz., „aš labai norėjau eiti į mokyklą, kur dėstoma anglų kalba, nes vokiečių kalba negraži, ja kalba fašistai“ (III kl. J.). Šie ir kiti mokinių atsakymai rodo, kad jau pradinių klasių mokinių tarpe aptinkami motyvai, priskirti motyvų kategorijai „mokymasis dėl visuomeninių poreikių“.

Mūsų surinktoje medžiagoje neradome nė vieno atsakymo, kurį būtų galima priskirti II motyvų kategorijai „mokymasis, siekiant asmeninės naudos“. 8,35% mokinių visai neatsakė į šį klausimą. Kai kuriuose atsakymuose galima išžvelgti kelių motyvų susidūrimą. Pvz., „aš mokausi todėl, kad mokytis verčia mokytoja ir dar pati noriu mokytis“ (IV kl.), „dėl to, kad aš noriu išmokti anglų kalbą ir kad tėveliai nori, kad aš mokėčiau angliškai“ (III kl.), „aš mokausi, kad patinka ir kad būčiau mokytas“ (IV kl.) ir t. t. Tokie atvejai sudaro 2,98% visų atsakymų.

Toliau paanalizuosime esmingesnius skirtumus tarp mokyklų, tarp gerų ir blogų mokinių ir skirtumus tarp žemesnių ir vyresnių klasių mokinių.

A. Skirtumai tarp mokyklų, kuriose dėstoma skirtinga užsienio kalba

Pradėsime nuo S. Nėries vidurinės mokyklos mokinių atsakymų. Į klausimą: „Kodėl mokaisi užsienio kalbos“ nemaža mokinių atsako: 1) „Aš norėjau lankyti tą mokyklą, kur anglų kalba nuo pirmos klasės, todėl, kad mus darželyje mokė anglų kalbos“ (IV kl.). 2) „Per televizorių rodydavo ir labai patiko“ (III kl.). 3) „Aš labai norėjau eiti į mokyklą, kur anglų kalba dėstoma“ (III kl. J.). 4) „Todėl mokausi, kad mamytė sakė eiti į tą mokyklą, kur anglų kalba“. 5) „Man tėtis sako, jei mokėsi anglų kalbą, galėsi susikalbėti su įvairių tautų žmonėmis“; arba 6) „Man patinka už tai, kad anglų kalba yra labai gera, kur nuvažiuosi į užsienį, tai visuomet susikalbėsi, o kitomis užsienio kalbo-

mis ne visur susikalbėsi". Šiuose pavyzdžiuose aiškiai išreikštos simpatijos anglų kalbai, įdiegtos tėvų.

Minėtiems motyvams susidaryti didžiausią reikšmę turi anglų kalbos teritorinis paplitimas ir populiarumas, taip pat pirminės simpatijos tai kalbai, o ne kitai, nes jos pagrįstos lengvu anglų kalbos įsisavinimu. Vieni darželyje mokėsi anglų kalbos žaisdami, jiems už žinių įsisavinimą nerašė pažymių, kiti žiūrėjo per televizorių, kur taip pat nereikėjo bijoti atsiskaitymo, o gal ir vaikų amžius darželyje yra palankesnis mokytis užsienio kalbos, ir vaikas su malonumu mokosi mokykloje toliau.

Tokios rūšies atsakymų XVI vidurinėje mokykloje, mūsų tyrimo duomenimis, nepasitaikė. Tačiau čia buvo kitokio tipo atsakymų, taip pat apspręstų tam tikrų sąlygų. Pvz., draugystės ryšiai, užsimezgę tarp XVI vidurinės mokyklos ir kai kurių Erfurto mokyklų ir vykstantis tarp jų susirašinėjimas bei dažnas svečių buvimas iš VDR, šiems motyvams formotis padeda galimybė užsiprenumeruoti vokiškus žurnalus ir vokiškas knygas. Tai patvirtina tokie mokinių atsakymai: „Kai atvažiuos vokiečiai, tai galėsiu susikalbėti“ (I kl. S.), „Sesutė susirašinėja su Vokietija, tai ir aš norėčiau susirašinėti“ (I kl. K.), „Vokiečių kalba patinka, nes tėvelis skaito žurnalus, tai ir aš juos pavartau, labai patinka, kai ką suprantu“ (IV kl. M.).

B. Kai kurie skirtumai tarp gerų ir blogų mokinių

Gerų mokinių atsakymai dažniausiai yra žymiai tvirtesni, tariami su didesniu įsitikinimu ir turi aiškesnius motyvus. Kartais susiduria net keli motyvai (ir privalo, ir patinka), o kai kada išryškėja net konflikto situacijos (nepatinka, bet reikia), nors tokių atvejų dar labai reta.

Minėtus skirtumus iliustruoja šie atsakymai:

1. „Noriu nuo pirmos klasės mokytis vokiečių kalbos, o ne nuo penktos klasės. Mokydamasis nuo I klasės aš iki V klasės jau kiek daug išmoksiu“ (I kl. Šp.).
2. „Mokausi, nes noriu nuvažiuoti į užsienį, o nuvažiavus reikės susikalbėti, tačiau lietuviškai jie nemokės“ (III kl. J.).
3. „Įdomu kalbos. Įdomu susirašinėti su vokiečiais. Kai atvažiuos vokiečiai į mokyklą, reikės susikalbėti“ (I kl.).
4. „Reikia mokėti kitą kalbą. Įdomu mokytis kalbų. Reikės nuvažiuoti į Angliją, pažiūrėti, kaip stato namus“ (I kl. J. M.). Įdomu pažymėti, kad šis mokinys į klausimą „Kuo nori būti?“ atsakė: „Noriu būti statybininku-inžinierium“.

Net nebuvo tikėtasi, kad kai kurie pirmųjų klasių mokiniai taip motyvuotai ir logiškai sugebės atsakyti. Aišku, ateityje reikėtų pasekti ir pažiūrėti, kuris tų motyvų yra efektyviausias.

Silpnesni mokiniai į šį klausimą atsako dažniausiai neaiškiai arba visai neatsako.

Klausimas: „Kaip patinka mokytis užsienio kalbos?“ Atsakymas: „Nežinau“. Klausimas: „Kodėl mokaisi užsienio kalbos?“ Atsakymas: „Nesugalvojau, gal kad pažaidžiam“.

Kitas pavyzdys. Klausimas: „Kaip patinka mokytis užsienio kalbos?“ Atsakymas: „Nelabai“. Klausimas: „Kodėl mokaisi užsienio kalbos?“ Atsakymas: „Sunku“.

C. Skirtumai tarp vyresnių ir žemesnių klasių

Palyginus žemesnių klasių mokinių atsakymus su vyresnių mokinių atsakymais, buvo pastebėta, kad jų atsakymai skiriasi savo išsamumu ir įvairumu. Be to, atsiranda naujų motyvų, kuriuose jaučiamas ryšys su projektuojama profesija, su bendro išsilavinimo siekimu ir t. t. Reikia atkreipti ypatingą dėmesį į tai, kad kiekviena klasė, netgi grupė (po 14 mokinių mokosi kalbą, nes klasės dalijamos į tris dalis) turi savo ypatumus, kurie priklauso nuo įvairių specifinių sąlygų (mokinių, mokytojo ir nuo sąveikos tarp mokytojo ir mokinių). Pvz., I gr. iš 14 mokinių 10 mokinių atsako: „todėl, kad patinka“. II gr. iš 14 mokinių 9 atsako: „todėl, kad išmokčiau“. Patyrinėjus pasirodė, kad I gr. daugiau žaidžiama, o II grupėje mokiniai pratinami nugalėti sunkumus ir rimtai žiūrėti į darbą. Pažangumas kol kas vienodas, tačiau sunku pasakyti, kaip bus ateityje.

Nors mūsų pagrindinis darbo tikslas buvo tik kai kurių užsienio kalbos mokymosi motyvų nustatymas, tačiau trumpai paminėsime kai kuriuos būdingesnius atsakymus ir į kitus klausimus. Mes juos analizavome, tikėdamiesi rasti medžiagos, padedančios nušviesti užsienio kalbos mokymosi motyvų klausimą. Atsakymuose į klausimą: „Kas tau mokykloje patinka?“ išryškėjo trys pagrindinės grupės:

a) mokykla (sporto salė, naujas mokyklos pastatas, aktų salė, klasės, nauji suolai ir t. t.);

b) draugai ir mokytojai (suolo draugė, klasės mokytoja, mokytojai, kurie mus moko, mūsų klasės seniūnė ir t. t.);

c) mokyti.

Šiuo klausimu pateiksime II, III ir IV klasių mokinių pasisakymus procentais: II kl.—41%, III kl.—10% ir IV kl. tik 6% mokinių patinka mokyti. Reikėtų ateityje šį klausimą išsamiau patyrinėti. Kokios priežastys, kad mokinių noras mokyti taip mažėja?

Atsakymus į klausimą: „Kas mokykloje nepatinka?“ galima skirti į dvi grupes:

a) išdykę vaikai (vaikai, kurie mušasi, vaikai, kurie rėkia, netvarkingai laksto ir t. t.);

b) nešvara (kai nešvari lenta, kai prišiukšlinta klasė, kai reikia kvėpuoti dulkes ir t. t.).

Nagrinėjant šį klausimą, krinta į akis tai, kad antrųjų klasių mokiniai plačiau dėsto, kas jiems patinka, o jau trečiųjų ir ketvirtųjų klasių mokiniai pasisako plačiau, kas jiems nepatinka ir dažniau savo atsakymus pagrindžia.

Klausimas „Kuo svajoji būti?“ yra plačiai tyrinėtas. Mes norėjome tik patikrinti hipotezę, ar priklausomai nuo mokyklos tipo neatsirado arba nepadaugėjo kai kurių projektuojamų specialybių, kurios labai siejasi su užsienio kalba. Mūsų prielaidos iš dalies pasitvirtino — pastebėtas polinkis į specialybes, mūsų manymu, kitų tyrinėtojų neišskirtas, pvz.: mokiniai nori būti anglų kalbos mokytojais, vokiečių kalbos vertėjais, žurnalistais-korespondentais, dirbančiais užsienyje ir t. t. Visų kitų atsakymų tarpe tai sudaro nedidelį procentą, tačiau neatkreipti į tai dėmesio negalima. Apskritai, analizuojant specialybių pamėgimą pradinėjų klasių mokinių tarpe, šio darbo duomenys sutampa su kai kuriais anksčiau atliktais tyrimais (V. Sacharovas, B. Stonys). Dažniausiai nurodoma gydytojų specialybė, ją renkasi 18% mokinių, toliau seka mokytojų profesija, kuri sudaro 13%, ir lakūnų — 10%.

Į klausimą „Kokie dėstomi dalykai labiausiai patinka?“ dauguma mokinių nurodo keletą jų pamėgtų dalykų, pvz.: piešimas ir aritmetika (I kl.), istorija, aritmetika ir anglų kalba (IV kl.) ir t. t. Kaip labiausiai mėgstamus reikėtų išskirti penkis dalykus: 1) aritmetiką, 2) užsienio kalbą, 3) istoriją, 4) piešimą ir 5) skaitymą, tarp kurių užsienio kalba užima beveik pirmą vietą, o ne paskutinę (plg. V. Rajecko duomenis).

Aritmetika, piešimu ir užsienio kalba domimasi visose klasėse (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Dalykai	Mokinių skaičius klasėse (%)							
	anglų kalba				vokiečių kalba			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
	%	%	%	%	%	%	%	%
Svetima kalba	7,40	17,56	19,09	6,52	10,37	8,33	23,91	25,0
Aritmetika		25,4	18,18	19,56	6,88	11,66	23,91	17,18
Piešimas		14,86	22,72	9,69	3,44	5,0	10,86	9,36
Skaitymas	11,11	8,1	6,36	—	—	10,0	6,32	6,25
Istorija				28,36				18,75

IV klasėje pamėgtų dalykų tarpe žymią vietą užima istorija, tačiau, gal būt, tai todėl, kad tai naujas dalykas. Tokia mintis mums kilo, nagrinėjant sekantį klausimą: „Gal atsimeni kokią nors pamoką, kuri tau labai patiko arba nepatiko? Kodėl?“

Čia taip pat mėgstamos aritmetikos, istorijos, užsienio kalbos, piešimo, skaitymo pamokos, prisideda dar fizinio lavinimo pamokos. Tai rodo šie mokinių atsakymai: „Man patiko piešimo pamoka, nes piešėme labai gražų daiktą“, „piešimo pamoka, nes piešiau ir ilsėjau“, „anglų kalbos pamoka, kai žaidėme“, „gamtos pamoka, kai laboratorijoje darėme bandymą“, „vokiečių kalbos pirmoji pamoka“, „pirmoji pamoka pirmoje klasėje“, „pirmosios pamokos, kai mokėmės skaičiuoti“, „pirmosios pamokos, kai mokėmės rašyti“, „kai išmokau pirmą raidę“, „pirmoji darbelių pamoka“, „pirmoji istorijos pamoka“, „kai gaunu penketą, ta pamoka ir patinka“ ir t. t. Ateityje reikėtų plačiau šį klausimą panagrinėti, nes čia slepiasi pirmos mokymosi motyvų užuomazgos. Nemėgstamas pamokas taip komentuoja: „Nepatiko, kai iš diktanto gavau trejetą“, „nepatiko ta aritmetikos pamoka, kai gavau dvejetą“, „nepatinka, kai gaunu dvejetus“, „gramatika nepatiko, nes nesupratau“, „nemėgstu skaitymo, nes vaikai blogai skaito ir reikia jų ilgai laukti“.

Patikimo ir nepatikimo priežastis būtų galima išskirti dvi:

1) patiko: a) išmoko arba sužinojo ką nors naujo, b) gavo gerą pažymį (penketą); 2) nepatiko: a) nesuprato, buvo sunku arba lengva ir nuobodu, b) gavo blogą pažymį (dvejetą, trejetą).

Įdomu, kad tarp gerų pažymių nėra ketverto, yra tik penketas, o tarp blogų yra ir dvejetas, ir trejetas.

Pirmoji pamoka susijusi su visų vaikų vienodu žinių kiekiu, kas teigiamai veikia mokinio pasitikėjimą. Jis dar neturi susiformavusio neigiamo požiūrio į šį dalyką „tai man nesiseka“, o naujo dalyko atžvilgiu vaikai yra nusiteikę teigiamai. Ta priežastimi galima, gal būt, aiškinti tą faktą, kad IV klasių mokiniai labiausiai mėgsta istoriją.

Atsakymuose į klausimą „Kaip patinka mokytis užsienio kalbos?“ išskyrėme tris grupes:

a) patinka ir labai patinka	68,58%
b) įvairūs (kartais patinka, kartais ne, nežinau ar patinka, neatsakyti)	27,03%
c) nepatinka	4,39%

Analizuojant mokinių atsakymus į šį klausimą, pastebėjome labai įdomų reiškinį. Mokiniai, kurių motyvai sudarą pagrindą motyvų kategorijai „mokymasis, kaip prievartos rezultatas“, didele dalimi atsakė, kad užsienio kalbos mokytis nepatinka. Tai ypač ryšku III ir IV kl.

Pastebėta dar keletas mokinių, kurių tėvai susiję su užsienio kalba (yra dėstytojai arba mokytojai), o vaikai atsakė į šį klausimą „nepatinka“.

Stebėjimai rodo, kad yra žymiai daugiau vaikų, kurie mokosi todėl, kad tėvai to nori, tačiau jei jiems šis dalykas sekasi, atsiranda ir pačių noras jo mokytis. Tuo atveju jiems būna lengva paklusti tėvų norams, liepimams. Mokymasis tos kalbos vėliau išplaukia iš jų pačių, ir todėl nesijaučia, kad buvo primestas iš šalies, ilgainiui susiformuoja jau Riti mokymosi motyvai.

Tyrimų rezultatai parodė, kad 1) beveik visi pradinių klasių mokiniai mokosi užsienio kalbos, turėdami gan aiškius motyvus, 2) mokyklos aplinka padeda formuoti mokinių mokymosi motyvus, kurie suteikia elgesiui kryptį, 3) beveik $\frac{2}{3}$ pradinių klasių mokinių teigiamai žiūri į tos kalbos mokymąsi.

VVU
Pedagogikos ir psichologijos
katedra

Įteikta
1966 m. lapkričio mėn.

К ВОПРОСУ О НЕКОТОРЫХ МОТИВАХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ УЧЕНИКАМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

М. ЧЮРЛЕНЕ

Резюме

В данной статье рассматривается вопрос некоторых мотивов при изучении иностранных языков учениками начальной школы.

В результате исследования выяснилось, что почти все ученики начальной школы изучают иностранный язык, имея достаточно ярко выраженные мотивы. Школьная среда помогает формировать мотивы учения, которые дают направленное поведение. Почти две трети учеников начальной школы имеют положительный взгляд на изучение иностранного языка.